

Maturitná otázka č. 8

UHORSKÝ ŠTÁT

1. ARPÁDOVCI	4. JAGELOVCI
1.1 Staromaďarské kmene, Gejza	4.1. Vladislav II. Jagelovský, Dózovo povstanie
1.2 Štefan I.	4.2. Ľudovít II. Jagelovský
1.3 Ondrej II.	
1.4 Belo IV., Ondrej III.	
-
2. ANJUOVCI, OMODEJOVCI, MATÚŠ ČÁK, ĽUDOVÍT I.	5. BITKA PRI MOHÁČI A JEJ DÔSLEDKY
3. LUXEMBURGOVCI, KRÁĽ MATEJ KORVÍN	
3.1 Žigmund Luxemburský	
3.2 Po smrti Žigmunda a vláda Mateja Korvína	

1. ARPÁDOVCI

1.1 Staromaďarské kmene, Gejza

Od konca 9. storočia bolo územie dnešného Slovenska vystavené tlaku kočovných maďarských kmeňov. Tlak sa ešte zvýšil po rozpadnutí Veľkej Moravy. V prvej polovici 10. storočia maďarské kmene podnikali koristnícke výpravy najmä do západnej a južnej Európy. 10. augusta 955 nemecký cisár Oto I. v bitke pri rieke Lech pri Augsburgu porazil lúpežné vojská starých Maďarov. V dôsledku tejto porážky zastavili svoje koristnícke výpravy na západ a Maďari sa začali venovať usadlému spôsobu života.

Najsilnejším náčelníckym rodom v maďarskom kmeňovom zväze boli Arpádovci.

Gejza utvoril okolo roku 970 Uhorské kniežatstvo v Zadunajsku. V Nitriansku dosadil svojho mladšieho brata Michala, po jeho násilnej smrti dal nitriansky údel¹ synovi Štefanovi.

Gejza pozval do Uhorska bavorských misionárov, aby šíрили kresťanstvo. Bavorskí misionári pokrstili Gejzu i jeho syna Vajka, ktorý prijal meno Štefan. Po Gejzovej smrti roku 997 sa Štefan stal veľkokniežatom.

1.2 Štefan I. (997 – 1038)

Štefan presadzoval christianizáciu krajiny a feudalizáciu štátu.

25. decembra 1000 ostrihomský pápež Silvester II. korunoval Štefana na kráľa.

V roku 1001 poľský panovník Boleslav Chrabrý obsadil Slovensko až po Dunaj. Roku 1018 sa dohodol so Štefanom a vzdal sa nárokov na slovenské územie.

Štefan zavádzal komitátnu správu², upevňoval postavenie cirkvi v Uhorsku. Dbal, aby sa cirkevná organizácia rozšírila do všetkých kútov jeho kráľovstva. V r. 1083 bol vyhlásený za svätého. Belo III - (1173 – 1196).

1.3. Ondrej II (1205 – 1235)

Ondrej II. viedol expanzívnu zahraničnú politiku a výpravy značne vyčerpali kráľovskú pokladnicu. Aby získal stúpcov a oddaných bojovníkov, štedro rozdával kráľovské majetky za vojenské zásluhy. Okrem toho prenajímal kráľovské príjmy Židom a Izmaelitom (moslimským obchodníkom), ktorí sa v tom čase pohybovali v Uhorsku a ovládli dôležité hospodárske odvetvia. Všeobecná nespokojnosť šľachty vyvrcholila v roku 1222, čo donútilo Ondreja II. vydať Zlatú bulu v prospech nižšej šľachty (zemanov).

4 dôležité výsady Zlatej buly:

1. právo domobrany (insurekcie) – zemanovia sa museli zúčastniť na vojne, ak šlo o obranu vlasti a oni to uznali za potrebné. Ak kráľ podnikol zahraničnú výpravu, ktorá trvala viac ako tri mesiace, musel šľachticom platiť žold.
2. právo dedovizny – po mŕtvom zemanovi dedil len zeman
3. právo zúčastňovať sa na zasadnutí uhorskej šľachty – predtým sa nemohli zúčastňovať
4. právo vzbúriť sa proti panovníkovi (právo odporu - ius resistendi) – ak nedodrжал ostatné práva.

1.4. Belo IV. (1235 – 1270)

V rokoch 1241-1242 vtrhli do Uhorska nájazdy Tatárov. Ich náporu odolali iba opevnené mestá a kamenné hrady, a preto sa práve od tohto dátumu začína mohutná výstavba kamenných hrádov. Veľmi dôležitá bitka sa odohrala 11. apríla 1241

¹Zaužívala sa obyčaj, že Nitrianske pohraničné vojvodstvo uhorskí králi zverovali do správy mladším príslušníkom rodu. Vojvoda disponoval na svojom území neobmedzenou mocou, vlastným vojskom, razil mince a viedol samostatnú zahraničnú politiku. Erb vojvodstva tvoril dvojramenný kríž, ktorý sa stal súčasťou uhorského štátneho znaku ako symbol Slovenska. V 11. storočí samostatné vojvodstvo zaniklo.

²Krajinu rozdelil na župy – komitáty, ktorých centrami boli hrady (napr. Bratislava, Nitra, Tekov, Zemplín). Na čele žúp stáli župani menovaní kráľom. Niektoré župy sa členili na menšie správne jednotky – hradske obvody. Na komitátnych hradoch bola sústredená správa kráľovského majetku, vojenská organizácia a aj výkon štátnej a súdnej moci.

pri rieke Slanej medzi Belom IV. a Tatármi. Uhorský kráľ si ledva zachránil holý život útekem cez Slovensko, Rakúsko až do Dalmácie. Zemanovia využili právo domobrany a krajina bola vydaná napospas Tatárom. Koncom apríla 1241 prišiel druhý vpád cez Poľsko a Moravu. Nenahraditeľnú škodu spôsobili vypálením kláštora na Zobore pri Nitre so všetkými jeho vzácnymi knihami a dokumentami. Tatári vyplienili a vyľudnili celú oblasť (Spiš, Banská Štiavnica, Krupina, Bratislava). Po ich odchode (chán Batu si nárokoval na nástupníctvo v Osmanskej ríši) nastal v krajine hladomor, lebo poľia zostali nezasiať. Belo IV. sa v lete 1242 po náhlom odchode Tatárov sa vrátil z jadranského exilu. Do vyľudnených oblastí pozýval nových osadníkov³.

Slovensko v období vrcholného a neskorého stredoveku (pol. 13. stor. – 1526)

1267 – dovŕšila sa premena komitátov na stolice, územnosprávne jednotky založené na šľachtickej samospráve. Stolice sa členili na nižšie správne jednotky – slúžnovské okresy
Ondrej III. (1290 – 1301)
Ondrejom III. vymrel rod Arpádovcov a tým sa uvoľnila cesta k feudálnej anarchii, ktorá sa najvýraznejšie prejavila na Slovensku.

2. ANJUOVCI, OMODEJOVCI, MATÚŠ ČÁK, ĽUDOVÍT I.

Za posledných Arpádovcov Ladislava IV. (1272 - 1290) a Ondreja III. (1290 - 1301) sa rozšírili feudálne rozbroje, ktoré brzdili rozvoj miest a ničili bezbranné obyvateľstvo na vidieku. Silné veľkomožné rody si pripútalí zemanov a vytvárali si panstvá nezávislé od ústrednej kráľovskej moci. Takto vzniklo na západnom Slovensku panstvo Matúša Čáka a na východnom Slovensku panstvo Omodejovcov.

Matúš Čák zastával funkciu najvyššieho kráľovského úradníka - palatína. Začal organizovať vlastný dvor v Trenčíne. Matúš Čák a jeho spojenci Omodejovci mali na svojej strane zemianstvo. Matúš Čák vládol nezávisle a nezľakol sa ani kliatby pápežského legáta, ktorý odporúčal na uhorský trón Anjouovca Karola Róberta.

Kráľ Karol Róbert porazil jeho spojencov Omodejovcov v bitke pri Rozhanovciach (1312). Aj po jeho porážke zostal Matúš Čák nezávislým veľmožom. Oligarchické panstvo Matúša Čáka sa rozprestieralo na území západného Slovenska. Nemal záujem vymaniť Slovensko spod nadvlády uhorských feudálov, ako sa mylne nazdávali slovenskí buditeľia z polovice 19. storočia.

Po porážke Omodejovcov pri Rozhanovciach Karol Róbert ovládol východné Slovensko a po smrti Matúša Čáka (1321) zjednotil celé územie Slovenska pod svojou vládou.

Karol Róbert (1308 - 1342) sa stal po obsadení Matúšovho panstva (1321) neobmedzeným vládcom Uhorska. V prvom rade sa staral o zvýšenie príjmov z baníctva. Uzákonal banskú slobodu pre zemepánov. Banskí podnikatelia museli odovzdávať zlato a striebro kráľovskej komore v Kremnici alebo v Smolníku. Zaviedol stálu zlatú menu – dukát (florén). Dukáty a drobné strieborné denáre dal raziť v Kremnici. V denároch platili poddaní jednotnú daň, a to 18 denárov od dvora.

Významným činom zahraničnej politiky Karola Róberta bola vyšehradská dohoda (1336). Obchodníci sa mali vyhnúť Viedni a tovar do Nemecka mali dovážať cez Trnavu, Brno a Prahu.

Ľudovít I. Veľký (1342-1382)

Na základe starších zmlúv s poľským kráľom Kazimírom Veľkým sa Ľudovít po jeho smrti v roku 1370 stal aj poľským kráľom a vznikla uhorsko-poľská únia. Za jeho vlády nastal rozmach miest, baníctva a dôsledkom toho prechod na peňažnú rentu. Kolonizácia pokračovala tzv. valašskou kolonizáciou⁴.

Za jeho vlády sa rozvíjalo aj gotické umenie⁵. Udelil mestu Košice privilegium užívať vlastný mestský znak. V roku 1381 udelil Ľudovít I. Privilegium Pro Slavis, čo bolo právo rovnakého zastúpenia Slovákov a Nemcov v žilinskej mestskej rade v pomere 6:6 a dovolil používať Slovákom aj svoj slovenský jazyk.

Podporoval cirkev a šírenie vzdelanosti. V r. 1367 založil prvú uhorskú univerzitu v Páťkostolí (Pécs).

V roku 1351 potvrdil Zlatú bulu Ondreja II., aby získal vojenskú i materiálnu podporu šľachty v boji o neapolské dedičstvo.

Za Ľudovíta Veľkého dosiahlo Uhorsko najväčší mocenský rozmach. Toto obdobie malo pozitívny vplyv na vzájomné hospodárske a kultúrne kontakty v strednej Európe.

Zomrel bez mužských potomkov a jeho nástupcom sa stala prvá žena na uhorskom tróne, iba 12-ročná Ľudovítova dcéra Mária (1382-1395). Bola poslednou z rodu Anjouovcov na Uhorskom tróne

³ Bolo to predovšetkým domáce, slovenské obyvateľstvo, ale do mnohých miest a dedín prišli najmä hostia z nemeckých krajín. Na niektorých miestach vznikli súvislé nemecké etnické ostrovy a posilnilo sa osídlenie na Spiši = veľká kolonizácia. Mnohé nové osady sa začali spravovať nemeckým alebo zákupným (emfiteutickým) právom.

⁴ bolo to osídľovanie horských oblastí pastierskym obyvateľstvom, pôvodne Rumunmi a Rusínmi, ktorí pásli na horských lúčach stáda oviec. Táto kolonizácia bola hojne podporovaná aj šľachtou a kráľom, keďže im to prinášalo zisky do pokladnice. Najvýznamnejšie výsady pre liptovských a oravských Valachov vydal v roku 1474 Matej Korvín. Valasi museli zemepánovi odovzdávať časti z výroby ako napríklad ovčie syry, kožu, popruhy a iné. Strážili cesty, krajinské záseky, lesy a vykonávali vojenskú službu.

⁵ kostol v Trnave, kostol sv. Jakuba v Levoči, hrad Zvolen, gotické nástenné maľby v Levoči, Žiline, Martine

3. LUXEMBURGOVCI

3.1. Žigmund Luxemburský (1387-1437)

Žigmund bol snúbenec Márie. Počas jeho vlády sa k moci dostala opäť panská oligarchia a zmenšil sa rozsah kráľovských majetkov. Bojoval proti odbojným uhorským pánom, proti Turkom, Poliakom, Benátkam, a najmä proti husitom v Čechách. Roku 1410 bol zvolený za nemeckého kráľa.

Jeho najväčším úspechom bolo zorganizovanie kostnického koncilu (1414 až 1418), na ktorom sa podarilo odstrániť pápežskú schizmu (cirkevný rozkol, rozdelenie cirkvi poľa rituálnych rozdielov) trvajúcu od r. 1387. Temnou stránkou koncilu bolo upálenie Jána Husa. Napriek tomu, že Žigmund zaručil Husovi svojím glejtom bezpečnosť, nezabránil jeho odsúdeniu a upáleniu (6. júla 1415). Keď Žigmund videl, že podpora Jána Husa ohrozuje jeho politiku na koncile, nechal ho padnúť. Tento skutok mu priniesol dlhý a ťažký zápas o českú korunu. Za českého kráľa bol síce korunovaný už r. 1420, ale ako český kráľ fakticky vládol až posledné dva roky svojho života. Roku 1433 sa stal cisárom Svätej ríše rímskej nemeckého národa. Uhorskú politiku orientoval na západ – Čechy a Nemecko. Úzke spojenie so západnou Európou a Talianskom prinášalo do Uhorska nové kultúrne a myšlienkové vplyvy.

Roku 1404 uzákonil tzv. placetum regium, ktorým zakázal publikovanie pápežských listín v Uhorsku bez predbežného súhlasu kráľa. Taktiež zakázal odvádzať desiatky⁶ pápežskej kúrii.

Roku 1405 kráľ vydal tzv. menší dekrét (Decretum minus). Jeho cieľom bolo posilniť postavenie miest a konštituovať z nich samostatný mestský stav, ktorý by tvoril protiváhu uhorskej šľachty. Tento zámer sa síce naplniť nepodarilo, ale mestá i tak v období Žigmundovej vlády zaznamenali hospodársky rozvoj a rast významu.

Žigmund si požičal od poľského kráľa Vladislava Jagelovského neho 37000 kóp pražských grošov (88000 dukátov) na financovanie vojny proti Benátkam. Ako zálohu mu odovzdal 13 spišských miest⁷.

3.2. Po smrti Žigmunda a vláda Mateja Korvína

Po smrti cisára Žigmunda časť uhorských magnátov presadila za panovníka Albrechta Habsburského (1437-1439), pretože prisľúbil brániť Uhorsko proti Turkom na vlastné trovy. Po ňom sa ujala vlády vdova Alžbeta, ktorej sa o nedlho narodil syn Ladislav, zvaný Pohrobok. Alžbeta dala Ladislava korunovať a vládla v jeho mene. Nástupnícke práva jej pomáhal obhajovať Ján Jiskra. Väčšina uhorských feudálov nečakala pomoc proti Turkom od Habsburgovcov, ale od poľského kráľa Vladislava Jagelovského. Turci však v roku 1444 uhorsko-poľské vojsko porazili (bitka pri Varne) a Vladislav v boji padol. Po smrti Ladislava Pohrobka (1458) sa dostala k moci protihabsburská šľachta na čele Huňadyovcami.

Matej Korvín (1458-1490)

Matej Huňady, syn uhorského gubernátora Jána Huňadyho (zabránil ďalšiemu prenikaniu Turkov do Európy).

Uhorská šľachta očakávala od Mateja energetickejšiu obranu proti Turkom a spoliehali sa na to, že veľké majetky, ktoré zdedil po otcovi, poskytnú dostatok prostriedkov na vydržiavanie stáleho protitureckého vojska. Takto chceli obranu krajiny pred tureckým ohrozením presunúť celkom na panovníka. Ten ale vládol absolutisticky a sebecká uhorská šľachta sa prepočítala vo svojich zámeroch. Novozvolený kráľ bol na rozdiel od svojich predchodcov dosť silný, aby skoncoval s feudálnou anarchiou v krajine. Základný predpoklad úspešnej obrany proti Turkom videl v upevnení panovníckej moci, ktorá sa opiera o silné žoldnierske vojsko a pravidelné kráľovské príjmy.

V bitke pri Veľkých Kostoľanoch (1467) definitívne porazil bratříkov (bývalí husitskí bojovníci samostatne pôsobiaci na Slovensku, Morave a v Poľsku) Mnohí z nich sa pridali na Matejovu stranu a stali sa základom povestného Čierneho pluku, ktorý bol založený v roku 1467. Takto upevnená uhorská feudálna monarchia bola natoľko silná, že sa od nej očakávala pomoc aj Turkami ohrozeným balkánskym štátom.

Nezdravá a nereálna zahraničnopolitická ctižiadost' (chcel sa stať cisárom) kráľa Mateja Korvína však čoskoro odsunula boj proti tureckému nebezpečenstvu.

Kráľ Matej uskutočnil aj daňovú reformu, ktorá zvýšila príjmy do kráľovskej pokladnice až trojnásobne (daň z komína, daň z porty (brány usadlosti), daň od slobodných miest a iné).

V Uhorsku pokračoval rozvoj kultúry a vzdelanosti.

20. júla 1467 v Bratislave začala svoju činnosť univerzita Academia Istropolitana. Pôsobili na nej významní učitelia (matematik J. Müller-Regiomontanus, hvezdár M. Bylica z Olkuszu, Ján z Krakova). Na univerzite pôsobila artistická (filozofická) a teologická fakulta. Existencia lekárskej a právnickej fakulty nie je celkom jasná, pretože sa nám dochovalo len málo správ. Finančne však úplne závisela od veľkorysosti Mateja Korvína, a tak po jeho smrti zanikla (1490 – 1491)

⁶ cirkevná daň, desatina plodín, prípadne domácich zvierat, ktorú odvádzali poddaní cirkvi.

⁷ Spišská Belá, Lubica, Vrbov, Tvarožná, Poprad, Stráže pod Tatrami, Veľká, Spišské Vlachy, Spišské Podhradie, Spišská Nová Ves, Ruskinovce, Matejovce a Spišská Sobota a hradné panstvo Stará Ľubovňa spolu s Hniezdnym a Podolíncom.

Po smrti Matejovej manželky **Kataríny** (1464) si vzal za manželku neapolskú princeznú **Beatrice** (1476). Jej príchodom začali do Uhorska prúdiť aj humanistickí učitelia, keďže v Taliansku bol humanizmus už v plnom rozkvetu. Kráľ založil veľkú knižnicu. Bol to ďalší významný krok ku kultúrnemu pokroku v Uhorsku.

Súčasťou tejto politiky bolo aj cieľavedomé upevňovanie politického vplyvu strednej a drobnej šľachty, ktorá bola oporou **Mateja Korvína** po celý čas jeho panovania. Postavenie poddaných sa ani za „spravodlivého kráľa“ nijak nezlepšilo (údajne chodil v preoblečení medzi poddaných, aby zistil, čo si o ňom jeho ľud myslí). Rozvíjala sa výmena tovaru medzi mestom a dedinou, ale na druhej strane narastal daňový útlak, ktorý ťažil poddaných roľníkov a chudobné meštianstvo. **Kráľ Matej I. Korvín** zomrel 6. apríla 1490 vo Viedni. Jeho smrťou sa **vytvorila uhorsko-česká únia**.

4. JAGELOVCI

4.1. **Vladislav II.** (1490-1516), Dóžovo povstanie

Získal si posmešnú prezývku „Kráľ Dobrze“. Takýto panovník vyhovoval uhorskej šľachte po tvrdej a absolutistickej vláde **Mateja Korvína**.

Pretože kráľovské majetky obsadili magnáti a príjmy kráľovského dvora sa stále zmenšovali, **Vladislav II.** rozpustil kráľovské vojsko. Stal sa tak bezmocným voči magnátom a stratil prostriedky na obranu krajiny proti Turkom. **Začiatkom 16. storočia turecké jednotky stále viac dorážali na južné hranice Uhorska**. Kráľ a ani feudáli neboli schopní čeliť týmto útokom.

1495 – vznik Thurzovsko-Fuggerovskej spoločnosti

Významná spišská podnikateľská a obchodnícka rodina **Thurzovcov**, pôsobiaca v Poľsku a na Slovensku, si prenajala bane v okolí Banskej Bystrice a spojila sa s bankárskym domom **Fuggerovcov** z Augsburgu, čím vznikla spoločnosť na dolovanie a vývoz slovenskej medi na trhy v Európe a zámorí.

Dóžovo povstanie – 1514

Najvplyvnejšou osobou v Uhorsku bol ostrihomský arcibiskup **Tomáš Bakócz**. So súhlasom pápeža vyhlásil **Bakócz** na **jar 1514 križiackú výpravu proti Turkom**. Chcel tým získať obdiv Európy a zväčšiť si nádej na pápežský stolec. V križiackom vojsku boli roľníci, drobní zemanovia, remeselníci, študenti a mestská chudoba. Šľachta odmietla poskytnúť križiackej výprave pomoc. V križiackom vojsku vypukla nenávisť voči šľachte. Veliteľ **Juraj Dózsa** vyzval križiakov, aby si vydobyli od šľachty tie slobody, o ktoré ich pripravila (sloboda sťahovania, užívania lesov). Križiacke vojsko sa premenilo na ľudovú revolučnú armádu. Povstanie sa rozšírilo po celej uhorskej nížine. Šľachta použila svoje vojská na potlačenie povstania (**bitka pri Temešvári**). **Juraja Dózsu** korunovali rozžeravenou železnou korunou a upálili ho na rozžeravenom tróne ako sedliackeho kráľa. Poddaný prestali mať akúkoľvek osobnú slobodu a upadli do úplného nevoľníctva.

Šľachta si upevnila svoje postavenie. Odhlasovala si zákonník, zvaný **Tripartitum** (spísané uhorské obyčajové právo (1514) právnikom Štefanom Verböcím), ktorý potvrdil aj panovník. Musela sa síce podieľať na obrane vlasti, získala si však veľké politické slobody, právo na odpor proti panovníkovi a nadobudla väčšie práva voči poddaným. Poddaným zakázal voľné sťahovanie, nosenie zbrane, stanovil ich základné pracovné a daňové povinnosti a nariadil ich „večité pripútanie k pôde“.

4.2. **Ľudovít II.** (1516-1526)

Za jeho vlády začalo Uhorsko ešte viac upadať. Celkovú anarchiu zvyšovalo zlé finančné hospodárenie. V roku **1521 pristúpil kráľovský dvor k znehodnoteniu striebornej mince**, a tým sa finančná kríza ešte prehĺbila. To vyvolalo vlnu štrajkov a nepokojov, ktoré vyústili do **povstania baníkov v stredoslovenských banských mestách**. Strediskom povstania sa stala **Banská Bystrica**, ktorú baníci trikrát obsadili a mesto vypálili (**1525 – 1526**). Pôvodne sa obrátili proti turzovsko-fuggerovskej spoločnosti, ktorá ich vyplácala menej hodnotnými medenými mincami. Štrajky a nepokoje sa rozšírili aj do okolia Banskej Štiavnice, Hrodúše a Kremnice. Povstanie sa podarilo potlačiť až za pomoci kráľovských vojsk, stoličnej šľachty a patriciátu banských miest. Nad vzbúrencami vyniesli kruté tresty.

5. **Bitka pri Moháči a jej dôsledky**

Od začiatku 20. rokov 16. stor. silnel tlak Osmanskej ríše na Balkáne. Sultán **Sulejman** **dobyl významné pevnosti Belehrad, Šabac a Zemuň (1521)**. Uhorsko nemalo medzinárodnú podporu v protitureckom boji.

Rozhodujúca bitka medzi uhorským vojskom vedeným neskúsenými veliteľmi (Ľudovít II. mal **banderálne vojsko**, spolu so študentmi, remeselníkmi a mestskou chudobou) a tureckou armádou sa odohrala **29. augusta 1526 pri Moháči**. Približne 20-tisícové uhorské vojsko podľahlo tureckej presile. Pritom armáda sedmohradského vojvodu **Zápoľského**, ktorá na bojisko ani neprišla, bola rovnako silná ako kráľovské vojsko. Kráľ **Ľudovít II.** sa utopil pri úteku v dunajských močiaroch.

Bitka pri Moháči uzatvára stredovekú epochu Uhorského kráľovstva. V krajine nastal zmätok a rozpútali sa boje o trón medzi **Jánom Zápoľským** a **Ferdinandom Habsburským**, čo využili **Turci**, aby sa v polovici 16. storočia **zmocnili** **stredú Podunajskej nížiny**, obývanej prevažne Maďarmi. Toto územie ovládli na vyše **150 rokov**. Turci bezprostredne ohrozovali Slovensko, ktoré muselo znášať hlavnú ťarchu protitureckého zápasu. Zvolením **Ferdinanda Habsburského** za českého a uhorského kráľa sa spojili tri štáty: rakúske krajiny, krajina Českej a krajina Uhorskej koruny. Vznikol tak mnohonárodnostný štátny celok – habsburská monarchia.

OSOBNOSTI

Gejza
Oto I.
Štefan
Silvester II.
Boleslav Chrabrý
Belo III.
Ondrej II.
Belo IV.
Ondrej III.
Ladislav IV.
Karol I. Róbert
Matúš Čák Trenčiansky
Omodejovci
Ľudovít I. Veľký
Kazimír Veľký
Mária z rodu Anjuovcov
Žigmund Luxemburský
Ján Hus
Vladislav Jagelovský (poľský kráľ)
Albrecht Habsburský
Ladislav V. Pohrobok
Ján Jiskra z Bradýsa
Alžbeta Luxemburská
Ján Huňady
Matej Korvín
J. Müller - Regiomontanus
M. Bylica z Olkusu
Ján z Krakova
Katarína
Beatrice
Vladislav II. Jagelovský
Thurzovci
Fuggerovci
Tomáš Bakócs
Juraj Dóža
Ľudovít II. Jagelovský
Sulejman
Ján Zápoľský
Ferdinand Habsburský

GEOGRAFICÉ ÚDAJE

Nitriansko
Kremnica
Päťkostolie (Pécs)
Moháč
Zobor pri Nitre

POJMY

nitriansky údel
 komitátna správa
 Izmaeliti
 insurekcia
 komitáty
 stolice
 slúžnovské okresy
 palatín
 taverník
 florén
 valašská kolonizácia
 pápežská schizma
 glejt
 desiatok
 bandérium
 bratříci
 „kráľ Dobrze“
 Tripartitum

UDALOSTI

koristnícke výpravy maďarských kmeňov najmä do južnej a západnej Európy
porážka Maďarov pri rieke Lech v Bavorsku
Gejza utvoril Uhorské kniežatstvo
Gejzov syn Štefan sa stal veľkniežaťom
vláda Štefana I.
korunovácia Štefana I. za prvého uhorského kráľa
poľský panovník Boleslav Chrabrý obsadil Slovensko až po Dunaj
Boleslav Chrabrý sa vzdal územných nárokov na Slovensko
zavádzanie komitátnej správy
Štefan I. vyhlásený za svätého
vláda Ondreja II.
vládol Ladislav IV. 1272 - 1290
vydanie Zlatej buly Ondrejom I.
vláda Bela IV.
nájazdy Tatárov
bitka pri rieke Slanej
vypálenie kláštora na Zobore pri Nitre
Belo IV. sa vrátil z jadranského exilu
Slovensko v období vrcholného a neskorého stredoveku
dovŕšila sa premena komitátov na stolice
vláda Ondreja III.
vymrel rod Arpádovcov
Anjuovci na uhorskom tróne – Karol I. Róbert
Karol Róbert zvíťazil nad odbojnými feudálmi pri Rozhanovciach
likvidácia panstva Matúša Čáka po jeho smrti
Karol Róbert uzákonil banskú slobodu pre zemepánov
podpísanie Vyšegrádskej dohody
vláda Ľudovíta I. Veľkého
prvá uhorská univerzita v Pät'kostolí
uhorsko-poľská únia
Ľudovít I. potvrdil Zlatú bulu Ondreja II.
udelenie privilégia Pro Slavis
Ľudovítova dcéra Mária na uhorskom tróne
vláda Žigmunda Luxemburského
Žigmund uzákonil tzv. placetum regium
Žigmund vydal tzv. menší dekrét

Žigmund zvolený za nemeckého kráľa
Žigmund dal Vladislavovi Jagelovskému do zálohy 13 spišských miest
kostnický koncil
upálenie Jána Husa
pápežská schizma
začiatok bojov Žigmunda s husitmi
Žigmund korunovaný za českého kráľa
výpravy husitov na Slovensko
Žigmund cisárom Svätej ríše rímskej nemeckého národa
vládol Albrecht Habsburský
daňová reforma Mateja Korvína
bitka pri Veľkých Kostolnoch
vládol Vladislav II. Jagelovský
Turci pri Varne porazili Vladislava II.
vládol Ladislav V. Pohrobok
vyhlásenie križiackej výpravy proti Turkom (Bakócz)
Dóžovo povstanie, bitka pri Temešvári, Tripartitum
vláda Ľudovíta II. Jagelovského
kráľovský dvor pristúpil k znehodnoteniu striebornej mince
sultán Sulejman dobyl významné pevnosti Belehrad, Šabac a Zemuň
povstanie baníkov v stredoslovenských banských mestách
bitka pri Moháči
Turci sa zmocnili stredu Podunajskej nížiny

DÁTUMY

prvá pol. 10. st.	koristnícke výpravy maďarských kmeňov najmä do južnej a západnej Európy
10. august 955	porážka Maďarov pri rieke Lech v Bavorsku
okolo roku 970	Gejza utvoril Uhorské kniežatstvo v Zadunajsku
997	Gejzov syn Štefan sa stal veľkniežaťom
997 – 1038	vláda Štefana I.
25. december 1000	korunovácia Štefana I. za prvého uhorského kráľa
1001	poľský panovník Boleslav Chrabrý obsadil Slovensko až po Dunaj
1018	Boleslav Chrabrý sa vzdal územných nárokov na Slovensko
1083	Štefan I. vyhlásený za svätého
1173 – 1196	vládol Belo III.
1272 - 1290	vládol Ladislav IV.
1205 – 1235	vláda Ondreja II.
1222	vydanie Zlatej buly Ondrejom I.
1235 – 1270	vláda Bela IV.
1241 – 1242	nájazdy Tatárov začína sa mohutná výstavba kamenných hradov
11. apríl 1241	bitka pri rieke Slanej
leto 1242	náhly odchod Tatárov z Uhorska Belo IV. sa vrátil z jadranského exilu
pol. 13. st. – 1526	Slovensko v období vrcholného a neskorého stredoveku
1267	dovŕšila sa premena komitátov na stolice
1290 – 1301	vláda Ondreja III.
1301	vymrel rod Arpádovcov
1308 – 1342	Anjuovci na uhorskom tróne – Karol I. Róbert
1312	Karol Róbert zvíťazil nad odbojnými feudálmi pri Rozhanovciach
1321	likvidácia panstva Matúša Čáka po jeho smrti
1336	podpísanie Višegrádskej dohody
1342 – 1382	vláda Ľudovíta I. Veľkého
1367	prvá uhorská univerzita v Páťkostolí
1370 - 1382	uhorsko-poľská únia
1351	Ľudovít I. potvrdil Zlatú bulu Ondreja II.
1381	udelenie privilégia Pro Slavis

1382 – 1395	Ludovítova dcéra Mária na uhorskom tróne
1387 – 1437	vláda Žigmunda Luxemburského
1404	Žigmund uzákonil tzv. placetum regium
1405	Žigmund vydal tzv. menší dekrét
1410	Žigmund zvolený za nemeckého kráľa
1410– 1418	kostnický koncil
6.júl 1415	odsúdenie a upálenie Jána Husa
1387 - 1417	pápežská schizma
1420	začiatok bojov Žigmunda s husitmi
1420	Žigmund korunovaný za českého kráľa
1428 - 1439	výpravy husitov na Slovensko
1433	Žigmund cisárom Svätej ríše rímskej nemeckého národa
1438 – 1439	vládol Albrecht Habsburský
1444	bitka pri Varne
1457	zomrel Ladislav V. Pohrobok
1458 – 1490	vláda Mateja I. Korvína
20. júl 1467	v Bratislave začala svoju činnosť univerzita Academia Istropolitana
1467	bitka pri Veľkých Kostol'anoch založený Čierny pluk
1490	smrť Mateja Korvína a vytvorenie uhorsko-českej únie
1490 - 1491	zanikla Academia Istropolitana
zač. 16. st.	turecké jednotky stále viac dorážali na južné hranice Uhorska
1495	vznik Thurzovsko-Fuggerovskej spoločnosti
jar 1514	vyhlásenie križiackej výpravy proti Turkom (Bakócz)
1514	Dóžovo povstanie, bitka pri Temešvári (júl), Tripartitum (október)
1516 – 1526	vláda Ľudovíta II. Jagelovského
1521	kráľovský dvor pristúpil k znehodnoteniu striebornej mince
1521	sultán Sulejman dobyl významné pevnosti Belehrad, Šabac a Zemuň
1525 – 1526	povstanie baníkov v stredoslovenských banských mestách
od 20. rokov 16. st.	silnel tlak Osmanskej ríše na Balkáne
29. august 1526	bitka pri Moháči
pol. 16. st.	Turci sa zmocnili stredú Podunajskej nížiny